

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 8, 2021 | 26.08.2021 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.8.99](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.8.99)

УДК 330.34:338.124.4:005(477)

Ю. А. Опанасюк,

*к. е. н., доцент, старший викладач кафедри управління імені О. Балацького,
Сумський державний університет
ORCID ID: 0000-0002-9236-8587*

В. В. Мартинець,

*к. е. н., доцент, старший викладач кафедри управління імені О. Балацького,
Сумський державний університет
ORCID ID: 0000-0002-6932-9790*

Ю. Т. Матвєєва,

*к. е. н., доцент, старший викладач кафедри управління імені О. Балацького,
Сумський державний університет
ORCID ID: 0000-0002-3082-5551*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Yu. Opanasiuk

*PhD in Economics, Associate Professor, Senior Lecturer of the Oleg Balazkiy Department of
Management, Sumy State University*

V. Martynets

*PhD in Economics, Associate Professor, Senior Lecturer of the Oleg Balazkiy Department of
Management, Sumy State University*

Yu. Matvieieva

*PhD in Economics, Senior Lecturer of the Oleg Balazkiy Department of Management,
Sumy State University*

SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE IN UNCERTAINTY

В статті розглянуто соціально-економічний розвиток України в умовах невизначеності. Соціально-економічний розвиток характеризується зростанням і падінням (економічними циклами), що викликано ендогенними та екзогенними факторами. В роботі досліджено взаємозв'язок між економічними циклами та кризовими процесами в світовій економіці. Розглянуто типологію економічних циклів: однорічних циклів, циклів Кітчина-Крума, Жюгляра, Кузнеця, Кондратьєва, вікових логістичних циклів, розкрита їх сутність.

В статті було проаналізовано основні світові економічні кризи, зокрема, 1997-1998, 2007-2008, 2020. Авторами зроблений акцент на дослідженні кризи, спричиненої пандемією Covid-19. Поточна криза має багато спільних рис з іншими попередніми кризами, але відрізняється від них низкою специфічних рис. Пандемія Covid-19 спочатку призвела до соціальної кризи та кризи охорони здоров'я, а потім до економічної кризи.

В дослідженні було проаналізовано динаміку приросту ВВП України за 25 років та виявлені такі спади: 1998, 2009, 2013, 2020. Також доведено, що ці коливання співпадають із світовими кризами.

Зроблений факторний аналіз ВВП та виокремлені такі фактори впливу як: обсяг експорту, імпорту, капітальних інвестицій, витрат домогосподарств та сектору загального державного

управління. Таким чином, у статті підтверджена витратна теорія формування ВВП на прикладі України. Побудовано рівняння множинної регресії залежності ВВП та вище перелічених факторів. На основі результатів дослідження кризових процесів в Україні побудований прогноз приросту ВВП на наступні 5 років. Зроблені висновки, що кризи мають не тільки негативні, а й позитивні наслідки. Характерними негативними наслідками перебігу криз в економіці України є: зменшення приросту ВВП та обсягу інвестицій, збільшення рівня інфляції та безробіття, знецінення національної валюти. Серед позитивних наслідків виділені наступні: відкриття нових ніш для бізнесу, диверсифікація бізнес-процесів, розвиток та впровадження нових технологій та здійснення урядом ефективних реформ.

The socio-economic development of Ukraine in conditions of uncertainty is considered in the article. Socio-economic development is characterized by growth and decline (economic cycles), caused by endogenous and exogenous factors. The paper investigates the relationship between economic cycles and crisis processes in the world economy. The typology of economic cycles is considered: one-year cycles, Kitchin-Krum, Zhuglyar, Kuznets, Kondratiev cycles, age logistic cycles. The article also reveals the essence of these types of cycles.

The article analyzes the main world economic crises, in particular, In 1997-1998, 2007-2008, 2020 years. The authors emphasize the study of the crisis caused by the Covid-19 pandemic. The current crisis has many features in common with other previous crises, but differs from them in a number of specific features. Initially, the Covid-19 pandemic led to a social crisis and a health crisis, and then the pandemic led to an economic crisis.

The study analyzed the dynamics of Ukraine's GDP growth over 25 years and identified declines in GDP in such years as: 1998, 2009, 2013 and 2020. The article also proves that these fluctuations coincide with global crises.

The study made a factor analysis of GDP and identified such factors as: the volume of exports, imports, capital investment, household expenditures and the general government sector.

The study made a factor analysis of GDP and identified such factors as the volume of exports, volume of imports, capital investments, household expenditures and the general government expenditures. Thus, the article confirms the cost theory of GDP formation on the example of Ukraine. The equation of multiple regression of GDP dependence and the above factors is constructed in the article. The authors constructed a forecast of GDP growth for the next 5 years based on the results of the study of crisis processes in Ukraine. In conclusion, it was noted that crises have not only negative consequences. Also they have positive consequences. Typical negative consequences of the crisis in the economy of Ukraine are: reduced GDP growth and investments, increased inflation, unemployment and devaluation of the national currency. Among the positive consequences are the following: opening new niches for business, diversification of business processes, development and implementation of new technologies and the implementation of effective reforms by the government.

Ключові слова: економічний цикл; криза; соціально-економічний розвиток; невизначеність; управлінські рішення.

Key words: economic cycle; crisis; socio-economic development; uncertainty; managerial decisions.

Постановка проблеми. Нещодавня пандемія COVID-2019 привернула увагу науковців до проблеми уразливості країн до раптових криз та надзвичайних ситуацій. Криза є характерною рисою соціально-економічного розвитку. В період кризи та посткризовий період рішення на всіх рівнях управління в тій чи іншій мірі приймаються в умовах невизначеності. Врахування перебігу криз, як однієї з фаз економічного циклу, накопичує досвід для прийняття ефективних управлінських рішень при формуванні фіскальної та монетарної політики, забезпеченості фінансової стабільності, впровадження урядових антикризових програм і розробки стратегій соціально-економічного розвитку на державному та регіональному рівнях.

У зв'язку з цим проблема управління соціально- економічним розвитком в умовах невизначеності з урахуванням досвіду антикризового управління стає надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для дослідження термінологічної спрямованості наукових публікацій у контексті визначення циклів кризових явищ була обрана база даних Scopus, що містить бібліографічні відомості про наукові публікації в рецензованих журналах, книгах та конференціях. Вибірку

публікацій отримано за пошуковими словами «crisis» та «cycles». Загалом, вихідна вибірка склала 6840 публікацій за 1997-2020 рр.

Візуалізація поняттєвої мережі представлена на рис. 1. Результати дослідження отримано на базі використання програмного забезпечення VOSviewer (версія 1.6.15).

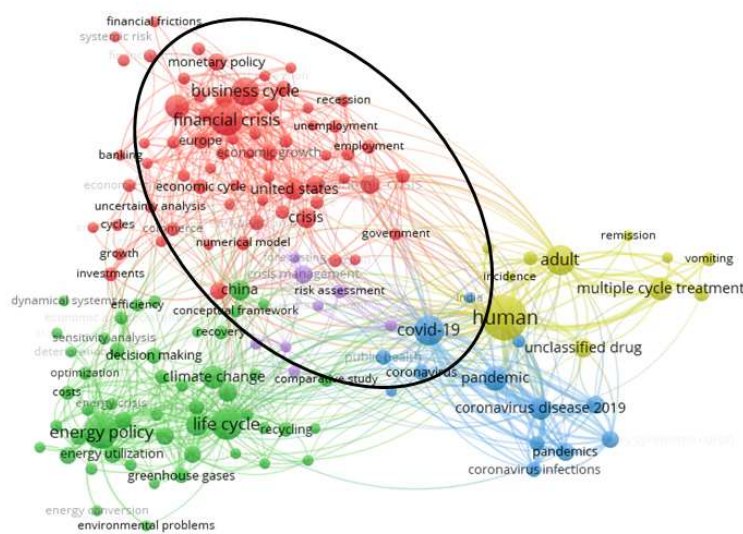

Рис. 1. Кластери досліджень в БД Scopus за фільтрами TITLE-ABS-KEY «crisis» AND «cycles»
**побудовано авторами на основі [3]*

Застосування програмного забезпечення дозволило виокремити п'ять кластерів досліджень.

У червоному кластері (перший кластер) визначено фінансову кризу, бізнес цикли, економічні цикли, інвестиційну складову. До кластеру увійшли також такі поняття як: економічний розвиток, аналіз невизначеності, безробіття, ризик, економічні умови. Більше всього зв'язків в першому кластері знайдено за поняттям «фінансова криза» (усього 86 зв'язків).

Зелений кластер (другий кластер) пов'язаний з життєвими циклами, оптимізацію, стійкістю, екологічним фактором, енергетичною кризою та зміною клімату.

Синій (третій кластер) пов'язаний з Covid-19. В цьому кластері виокремлено поняття, пов'язані з пандемією. Серед усіх 86 зв'язків з поняттям «Covid-19», більшу вагу мають зв'язки з першим кластером, що містить ключові слова з економічної та фінансової кризи (рис. 2). Зокрема, було утворено такі зв'язки за ключовими поняттями «Covid-19», «crisis» та «cycles»: фінансова криза, бізнес цикли, держава, працевлаштування, стійкий розвиток, фактори навколишнього середовища, життєві цикли, ризик-менеджмент, людство.

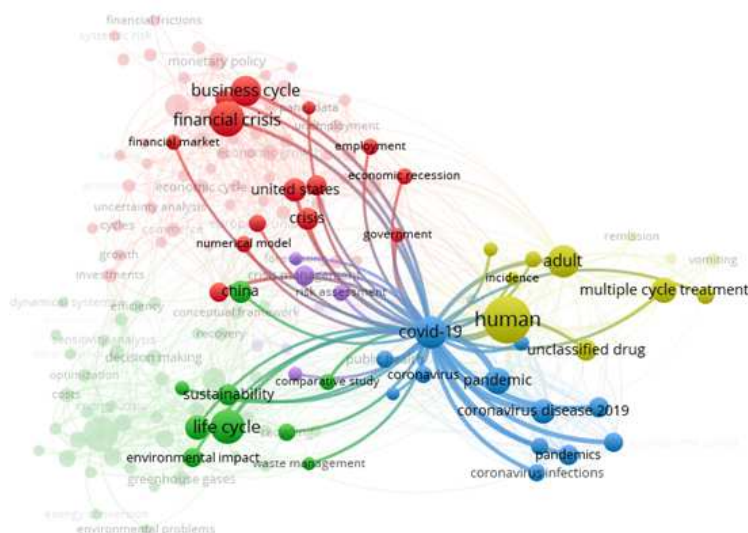

Рис. 2. Зв'язки поняття Covid-19 в БД Scopus серед публікацій БД Scopus® за фільтрами TITLE-ABS-KEY «crisis» AND «cycles»
**побудовано авторами на основі [3]*

Четвертий кластер (жовтий) утворений за ключовими поняттями людина, лікування, фактори ризику та ін.

В останньому кластері (бузковий кластер) виокремлено поняття ризик-менеджменту, інформаційного менеджменту, моделювання, штучного інтелекту.

Формулювання цілей статті. Оцінити короткострокові та середньострокові наслідки невизначеності на соціально-економічний розвиток України, спричинені кризами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-економічний розвиток країн має циклічний характер і пов'язаний з кризами. В економічній теорії виділяють наступні типи економічних циклів, зображені на рисунку 3 [5, 7, 8, 9, 16, 23].

Циклічність пов'язана з коливаннями економічної активності - економічними підйомами та спадами (кризами).

Одним з кризовим періодів у світі стала криза 1997-1998 років. Ця криза почалася у 1997 році з країн Південної та Східної Азії.

У 2007-2008 році спостерігалася світова економічна криза ("велика рецесія"), що почалася з іпотечної кризи в США. Однією з причин цієї кризи було неправильне ціноутворення на ринку кредитних дефолтних свопів [13]. В квітні 2008 року спостерігалася зниження ліквідності нерухомості в США при зниженні цін на 10 – 15 %. За оцінками МВФ на ринку цінних паперів на американську іпотеку відбулося зниження їх вартості в розмірі \$ 450 млрд протягом року, тоді як загальний обсяг ринку цінних паперів становив приблизно \$ 1,5 трлн [6]. Влітку 2007 року іпотечна криза переросла в фінансову. У 2008 році криза набула світового характеру та викликала зниження обсягів виробництва, падіння попиту і цін на сировину та зростання безробіття. Цей період характеризується спадною фазою п'ятої "довгої хвилі" Кондратьєва, що призвело до затяжного відновлення економіки [14]. Також, ця фінансова криза була ускладнена поширенням світової епідемії грипу H1N1 [10].

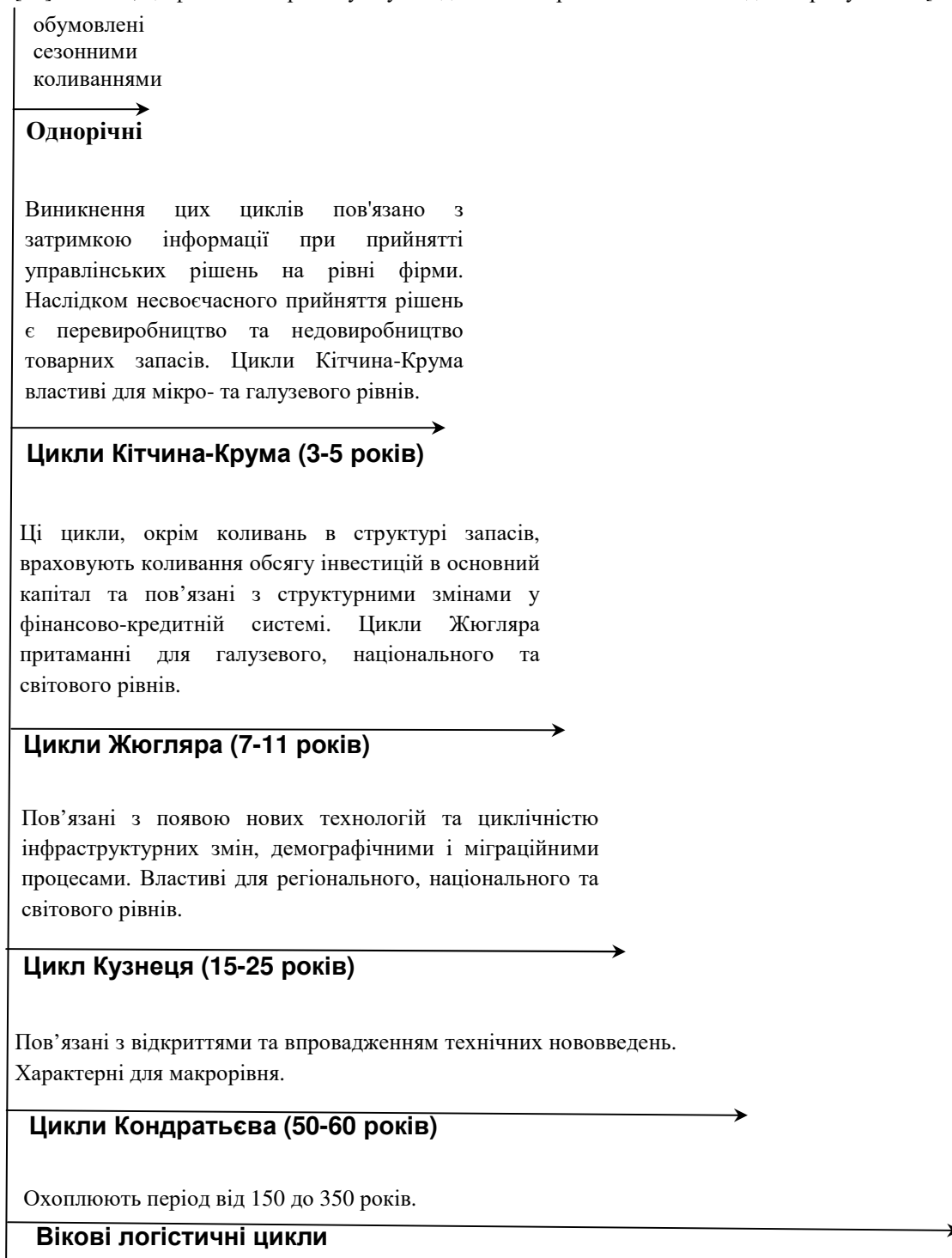

Рис. 3. Типологія економічних циклів

2020 рік був пов'язаний з поширенням коронавірусної інфекції, яка стала причиною кризи у багатьох країнах. Першочергово, це була криза охорони здоров'я, але дії, пов'язані з впровадженням локдаунів призвели до глибокої економічної кризи, яку ми відчуваємо до сьогодні. В економіках країн світу спостерігається падіння ВВП, збільшення безробіття та неповної зайнятості, втрата роботи та доходів бізнесом, особливо у найбільш постраждалих галузях; закриття малих та середніх підприємств; зрив ланцюгів поставок; збільшення соціальної нерівності тощо.

Аналізуючи циклічність розвитку економіки за Кондратьєвим, можна зробити висновок, що у 2020 році повинно було відбутися макроекономічне зростання згідно "шостого великого" циклу. Але, пандемія Covid-19 внесла свої корективи у розвиток світової економіки [17]. Згідно досліджень Frederic S. Pardee Center of International future очікується, що світова економіка скоротиться як мінімум на 5% в короткостроковій перспективі [1] та повернеться до своїх докризових розмірів лише в 2023 році [21]. Оцінка впливу пандемії COVID-19 на соціально-економічний розвиток різних країн світу [15].

Світові кризи негативно впливають на окремі країни. Так, наприклад, криза 2007- 008 року негативно вплинула на економіки Греції, Ісландії, Угорщини, Латвії, Пакистану та інших. Криза 2020 року вплинула на країни з найбільшою кількістю захворілих: Іспанія, Італія, США, Північна Африка, Непал, Індія, Великобританія тощо.

Одним з основних соціально-економічних показників розвитку країни є ВВП. За допомогою кореляційного аналізу проаналізуємо фактори, які можуть впливати на ВВП на прикладі України (таблиця 1). Авторами зроблено припущення, що до цих факторів відносяться: обсяг експорту та імпорту, капітальних інвестицій, витрати домогосподарств та сектору загального державного управління, кількість безробітного населення, індекс споживчих цін.

Таблиця 1.
Залежність ВВП від макроекономічних факторів

Коефіцієнт Пірсона						
Залежність ВВП від експорту	Залежність ВВП від імпорту	Залежність ВВП від капітальних інвестицій	Залежність ВВП від витрат домогосподарств	Залежність ВВП від витрат сектору загального державного управління	Залежність ВВП від кількості безробітних	Залежність ВВП від індексу споживчих цін
0,98	0,98	0,96	0,99	0,99	-0,46	-0,02

З таблиці видно, що показник ВВП залежить від обсягу експорту, імпорту, капітальних інвестицій, витрат домогосподарств та сектору загального державного управління. Залежності від кількості безробітних та індексу споживчих цін не виявлено. Таким чином, нами підтверджена витратна теорія формування ВВП.

На основі досліджень за останні 25 років було сформовано рівняння множинної регресії залежності ВВП від вище перерахованих показників:

$$\text{ВВП} = -6380,35 + 0,85 x_1 - 0,49 x_2 + 0,87 x_3 + 0,70 x_4 + 1,29 x_5, (1)$$

де x_1 - обсяг експорту, млн. грн, x_2 - обсяг імпорту, млн. грн, x_3 - обсяг капітальних інвестицій, млн. грн, x_4 - витрати домогосподарств, млн. грн., x_5 - витрати сектору загального державного управління, млн. грн.

Авторами було проаналізовано динаміку ВВП України за 25 років (1996-2020). Приріст ВВП за аналізований період зображений на рисунку 4.

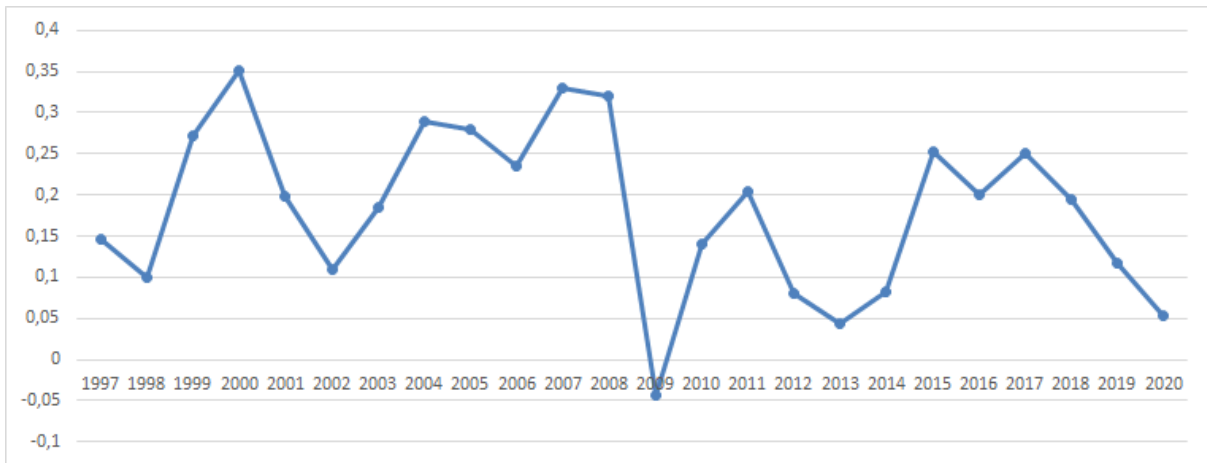

Рис. 4. Приріст ВВП України за 1997-2020 роки, %
*побудовано авторами на основі [4]

З рисунку 3 видно, що спади спостерігаються у 1998, 2009, 2013 та 2020 роках: .

1. Криза 1998-1999 років. Ця криза виникла, як відлуння світової кризи. У 1998 році приріст ВВП склав 0,9%, спостерігалася знецінення національної валюти. Так, у 1998 році курс долара до національної валюти виріс на 32%, а в 1999 році - на 67%. Індекс інфляції у 1997 році становив -17%, у 1998 році - 22%.

2. Криза 2009 року, що на початку торкнулася промислово розвинутих країн Європи і Азії згодом розпочалася в країнах, що розвиваються. Ця криза викликала дестабілізацію валютних курсів та банківських систем [18]. Однією з найбільш постраждалих країн від цієї кризи стала Україна. В цей період реальний ВВП в Україні зменшився на 35% [20]. За 2008-2009 роки відбулося стрімке падіння національної валюти з 526,72 грн. до 779,12 грн. за 100 дол. США. За даними Державної служби статистики України [4] відбувалося зростання рівня безробіття населення працездатного віку до 6,9% у 2008 та до 9,6 % у 2009 роках.

3. Економіко - політична криза 2013-2015. Криза розпочалася у 2013 році на фоні політичних протестів та посилилась у 2014 році у зв'язку з початком антитерористичної операції на Сході України [2, 12]. Політична криза призвела до порушення логістичних зв'язків для деяких галузей та викликала падіння ВВП на 27,2 % у 2014 році та 31,8% у 2015 році відповідно [20]. У 2015 році Національний банк України запровадив політику плаваючого курсу, що призвело до девальвації гривні. За цей період відбулося стрімке зростання курсу долара з 799,3 грн у 2013 році до 2184,47 грн за 100 дол. США у 2015 році, що викликало ріст індексу споживчих цін. Протягом 2013-2015 років індекс споживчих цін зріс на 24% та 48% відповідно [22].

4. Пандемія Covid-19, яка стала причиною кризи у багатьох країнах у 2020 році. Пандемія привела до введення жорстких обмежувальних заходів, які вплинули не тільки на соціальний розвиток, а й на економічний розвиток країн світу. Так, в Україні найбільш постраждали від пандемії Covid-19 такі галузі економіки: туризм [19], ресторанний бізнес, галузь розваг, виробництво на експорт, сфера послуг, малий бізнес [11]. Зниження економічної активності бізнесу призвело до гальмування інвестиційних процесів, падіння обсягів виробництва товарів і послуг та скорочення найму робочої сили. Так, обсяг капітальних інвестицій у 2020 році скоротився на 18,5%. Переведення бізнесу в онлайн викликало зміни в режимі роботи та скороченню деяких штатних одиниць, звільнення за власним бажанням частки працівників, що було викликано панікою та страхом захворіти на COVID-19. Кількість зареєстрованих безробітних у 2020 році збільшилась на 35,7%.

З проведеного аналізу видно, що циклічність розвитку економіки України складає приблизно 5 років, що є типовим прикладом циклів Кітчана [7]. В свою чергу, ці цикли вкладаються в періодичність циклів Жюгляра [5].

За допомогою методу екстраполяції авторами було побудовано прогноз приросту ВВП з метою подальшого дослідження циклічності економіки України (рис. 5).

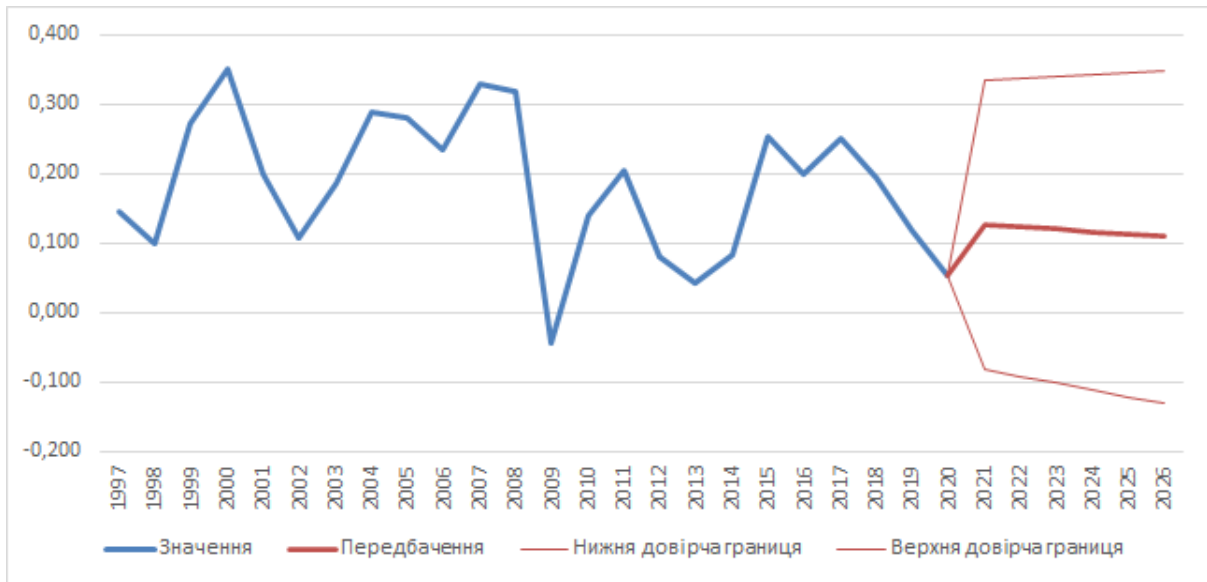

Рис. 5. Прогноз приросту ВВП України на 5 років
*побудовано авторами на основі [4]

З рисунку видно, що в 2020 році спостерігався спад приросту ВВП, що пов'язано з кризою Covid-19. За реалістичним прогнозом зростання ВВП відбудеться вже в 2021 році на 7% за незмінних умов. За песимістичним прогнозом - відбудеться спад на 8% у 2021 році.

Висновки. Соціально-економічний розвиток характеризується циклічністю: зростання макроекономічних показників змінюється їх падінням. На основі аналізу теорії економічних циклів авторами зроблено спробу визначити цикли, які притаманні соціально-економічному розвитку України. Доведено, що циклічність розвитку економіки України складає приблизно 5 років та характеризується циклами Кітчана та Жюгляра.

В статті виявлено та охарактеризовано основні світові кризи та їх наслідки на економіку України. Кожна криза унікальна і неможливо розробити універсальний алгоритм подолання наслідків криз. Так, наприклад, криза 2020 року призвела до негативних наслідків, що проявилися в падінні ВВП, збільшенні рівня безробіття, скороченні малого та середнього бізнесу, недоотримання доходів домогосподарств та послабила політику проведення реформ. Падіння макроекономічних показників відбулося як через тотальний локдаун, що був впроваджений в середині країни на початку пандемії, так і через глобальну кризу, що призвела до розривів ланцюгів поставок. Але, кризи має не тільки негативні наслідки, але й є рушійною силою змін. Позитивними наслідками кризи 2020 року для України стали: розвиток електронної торгівлі та сфери доставки, гнучкість системи освіти та надання адміністративних послуг, розвиток електронного документообігу як в приватному, так і державному секторах. Криза виявила слабкі сторони функціонування окремих галузей економіки та дала поштовх для здійснення подальших ефективних реформ.

Література.

1. Assessing impact of COVID-19 on the Sustainable Development Goals (2020). Frederic S. Pardee Center of International future: веб-сайт. URL: <https://pardee.du.edu/>
2. Barkanov, B. (2015). Crisis in Ukraine: Clash of Civilizations or Geopolitics?. In *Power, Politics and Confrontation in Eurasia* (pp. 210-239). Palgrave Macmillan, London.
3. БД Scopus: веб-сайт. URL: <https://www.scopus.com>
4. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Juglar C. (1862). *Des Crises Commerciales Et De Leur Retour Periodique En France*. Paris.
6. Лопатин А. К. (2008). Системный анализ мирового финансового кризиса 2007–2008 гг. (статистические аспекты). *Штучний інтелект*,(3), 179-186.
7. Kitchin J. (1923). Cycles and trends in economic factors. *The Review of economic statistics*, 10-16
8. Кондратьев Н. Д. (1989). *Большие циклы экономической конъюнктуры: Доклад ./ Проблемы экономической динамики*. М.: Экономика, 172-226.
9. Kuznets S. S. (1930). *Secular movement in production and prices: Their nature and their bearing upon cyclical fluctuations*. Houghton Mifflin and company, Boston.
10. Летуновська Н. Є., Васильєва, Т. А., & Сміянов, В. А. (2020). Пандемія COVID-19 як кризоформуєчий фактор здорового розвитку регіонів. *Вісник СумДУ. Серія Економіка*,(3),191-198
11. Летуновська Н. Є., Васильєва, Т. А., & Сміянов, В. А. (2020). Негативний вплив COVID-19 на галузі регіону: небезпеки для здоров'я та їх прогнозування. *Механізм регулювання економіки*,(3),46-58
12. Макогон Ю. В. (2016). Причини та фактори економічної кризи 2013-2015 рр. в Україні в умовах воєнно-політичної кризи на сході. *Сучасні підходи до управління підприємством*.
13. Murphy A. (2008). An analysis of the financial crisis of 2008: causes and solutions. *An Analysis of the Financial Crisis of 2008: Causes and Solutions*.

14. Олефір К. (2013). Економічні цикли і кризи: історія і сучасність. *Актуальні проблеми економіки*, (10), 23-35.
15. Панфілова Г. Л., & Гусаченко, А. А. (2020). Оцінка впливу пандемії COVID-19 на соціально-економічний розвиток різних країн світу. URL: [https://www.who.int/publications/i/item/risk-communication-%20and-community-engagement-\(rcce\)-action-plan-guidance](https://www.who.int/publications/i/item/risk-communication-%20and-community-engagement-(rcce)-action-plan-guidance)
16. Пелех О. Б. (2018). Циклічність економічного розвитку і структурні зміни в економіці. *Причорноморські економічні студії*, (27 (1)), 85-89.
17. Puhachova M. V. (2020). Using Economic Barometers to Analyze the Impact of the COVID-19 Pandemic on the National Economies. *Статистика України*, (1), 59-64
18. Рогач О. (2012). Світова фінансова криза: хронологія розгортання та реакція урядів країн. *Journal of International Relations of KNU*, (38-39).
19. Rutynskyi, M., & Kushniruk, H. (2020). The impact of quarantine due to COVID-19 pandemic on the tourism industry in Lviv (Ukraine). *Problems and perspectives in management*, 18(2), 194.
20. Світовий банк: веб-сайт. URL: <https://data.worldbank.org>
21. World Energy Outlook, 2020, URL: <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2020>
22. Струченков, О. (2016). Динаміка бідності в Україні в 2005-2015 роках. *Український соціологічний журнал*, (1-2), 81-88.
23. Шумпетер, Й., & Автономова, В. С. (1982). Теорія економічного розвитку/Воспроизводится по изданию: Шумпетер Й. А Теорія економічного розвитку. М.: Прогресс.

References.

1. Frederic, S. (2020), "Assessing impact of COVID-19 on the Sustainable Development Goals", Pardee Center of International future, available at: <https://pardee.du.edu/> (Accessed 6 July 2021).
2. Barkanov, B. (2015), "Crisis in Ukraine: Clash of Civilizations or Geopolitics?", *Power, Politics and Confrontation in Eurasia*, pp. 210-239.
3. The official site of DB Scopus (2021), available at: <https://www.scopus.com> (Accessed 6 July 2021).
4. The official site of State statistic Services of Ukraine (2021), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 6 July 2021).
5. Juglar C. (1862), *Des Crises Commerciales Et De Leur Retour Periodique En France*. Paris.
6. Loopatin, A.K. (2008), "System analysis of the world financial crisis of 2007-2008. (statistical aspects)", *Piece Intellect*, vol. 3, pp. 179-186.
7. Kitchin, J. (1923), "Cycles and trends in economic factors", *The Review of economic statistics*, vol. 5, pp. 10-16.
8. Kondratyev, N. D. (1989), "Big cycles of the economic environment: Report", *Problemy jekonomicheskoy dinamiki* [Problems of economic dynamics], Economics, Moscow, Russia, pp. 172-226.
9. Kuznets, S. S. (1930), *Secular movement in production and prices: Their nature and their bearing upon cyclical fluctuations*, Houghton Mifflin and company, Boston, USA.
10. Letunovska, N.Ye., Vasilyeva, T.A. and Smiyanov, V.A. (2020), "Pandemic COVID-19 as a crisis-forming factor of healthy regions development", *Visnik of Sumy State University. Economy Series*, vol. 3, pp. 191-198.
11. Letunovska, N.Ye., Vasilyeva, T.A. and Smiyanov, V.A. (2020), "The negative impact of COVID-19 on region industries: health hazards and its forecasting", *Mechanism of economic regulation*, vol. 3, pp. 46-58.
12. Makogon, Yu.V. (2016), "Causes of this factor of the economic crisis 2013-2015 pp. in Ukraine in the minds of the military-political crisis at the gathering", *Modern approaches to enterprise management*.
13. Murphy A. (2008), "An analysis of the financial crisis of 2008: causes and solutions", *An Analysis of the Financial Crisis of 2008: Causes and Solutions*.
14. Olefir, V.K. (2013), "Economic cycles and crises: history and prevalence", *Actual problems of economy*, vol. 10, pp. 23-35.
15. Panfilova, H.L. and Gusachenko, A.A. (2020), "Assessment of the impact of the COVID-19 pandemic on the socio-economic development of different countries", available at: [https://www.who.int/publications/i/item/risk-communication-%20and-community-engagement-\(rcce\)-action-plan-guidance](https://www.who.int/publications/i/item/risk-communication-%20and-community-engagement-(rcce)-action-plan-guidance) (Accessed 6 July 2021)
16. Pelekh, O.B. (2018), "The cycle of economic development and structural change in the economy", *Black Sea Economic Studios*, vol. 27, no 1, pp. 85-89.
17. Puhachova, M. V. (2020), "Using Economic Barometers to Analyze the Impact of the COVID-19 Pandemic on the National Economies", *Statistics of Ukraine*, vol. 1, pp. 59-64
18. Rogach, O. (2012), "The global financial crisis: chronology of deployment and response of governments", *Journal of International Relations of KNU*, pp. 38-39.
19. Rutynskyi, M., and Kushniruk, H. (2020), "The impact of quarantine due to COVID-19 pandemic on the tourism industry in Lviv (Ukraine)", *Problems and perspectives in management*, vol. 18, no. 2, pp. 194.
20. The official site of Word bank (2021), available at: <https://data.worldbank.org> (Accessed 6 July 2021)
21. World Energy Outlook (2020), available at: <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2020> (Accessed 6 July 2021)
22. Struchenkov, O. (2016), "Dynamics of poverty in Ukraine in 2005-2015", *Ukrainian Sociological Journal*, vol. 1-2, pp. 81-88.
23. Schumpeter, J., and Avtonomova, V.S. (1982), *Teoriya ekonomicheskogo razvitiya* [The theory of economic development], Progress, Moscow, Russia.